

Primljeno 15. svibnja 2006.
Prikaz

Mr. sc. Elizabeta Ivičević Karas*
Mr. sc. Antonija Krstulović**
Mr. sc. Dalida Rittossa***

XVIII. REDOVITO SAVJETOVANJE HRVATSKOG UDRUŽENJA ZA KAZNE NE ZNANOSTI I PRAKSU *DOGRADNJA KAZNENOPRAVNOG SUSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ* Opatija, 7-10. prosinca 2005.

U Opatiji je u razdoblju od 7. do 10. prosinca 2005. godine održano XVIII. redovito savjetovanje Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu pod nazivom *Dogradnja kaznenopravnog sustava u Republici Hrvatskoj*. Vlada Republike Hrvatske uputila je Hrvatskom saboru nacrt Prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u listopadu 2005., a predstoji i donošenje Zakona o sudovima, Zakona o prekršajima te Zakona o policiji. Savjetovanju se odazvao velik broj eminentnih stručnjaka iz kaznenog prava i kaznenopravnih znanosti potvrdivši nužnost redovitog održavanja savjetovanja i aktualnost tema koje su na savjetovanju prezentirane.

Uvodnom riječju savjetovanje je otvorio predsjednik Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu **Damir Kos**, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Pozdravnom govoru pridružio se **dr. sc. Nikola Matovski**, dopredsjednik Makedonskog udruženja za krivično pravo i kriminologiju. Uspješan rad sudionicima savjetovanja zaželjeli su **Štefica Stažnik**, ravnateljica Pravosudne akademije i pomoćnica ministrice pravosuđa, **prof. dr. sc. Željko Horvatić**, predsjednik Akademije pravnih znanosti Hrvatske, te **Mladen Bajić**, glavni državni odvjetnik Republike Hrvatske. Sudionicima skupa potom su se obratili **Branko Hrvatin**, predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske, **Vesna Škare-Ožbolt**, izaslanica predsjednika Vlade Republike Hrvatske i ministrice pravosuđa, te izaslanik Predsjednika Republike Hrvatske **dr. Vladimir Lončarić**.

* Mr. sc. Elizabeta Ivičević Karas, asistentica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu

** Mr. sc. Antonija Krstulović, asistentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Splitu

*** Mr. sc. Dalida Rittossa, asistentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Rijeci

Potom je predsjednik Udruženja **Damir Kos** podsjetio prisutne da je dogradnja kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske kontinuirana djelatnost. Najavljene su novine u nekoliko zakonskih projekata. Prva skupina odnosi se na legislativne okvire vezane uz izmjene i dopune Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima i Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. Izmjene i dopune Kaznenog zakona i Zakona o prekršajima u fazi su prilagodbe i izrade te je savjetovanje dobra podloga za donošenje što boljih zakonskih rješenja. Iznimna aktualnost prati problematiku novinarske uvrede i klevete. Stoga su ove godine u organizacijsku koncepciju savjetovanja unesene dvije novine. Tako je najavljeno održavanje okruglog stola na temu kaznenih djela protiv časti i ugleda te večernje predavanje prof. dr. sc. Davora Krapca na temu *Potpora reformi hrvatskoga pravosuđa*.

Izlaganje referata započela je **doc. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin** s temom *Stanje i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj*, a potom je **doc. dr. sc. Igor Bojanić** predstavio svoj rad na temu *Promjene u općem dijelu Kaznenog zakona prema Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2005*. Savjetovanje je nastavljeno izlaganjem **Dragana Novosela**, zamjenika glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske, na temu *Pregled predloženih izmjena Kaznenog zakona – posebni dio (razlozi podizanja zakonskih minimuma)*.

Nakon pauze, savjetovanje se nastavilo izlaganjima posvećenima izazovima koje postavljaju predstojeće promjene u polju prekršajnog prava. **Prof. dr. sc. Ivo Josipović** izložio je svoj referat na temu *Projekt novog prekršajnog zakonodavstva: evolucija postojećeg modela prekršajnog sustava*. Sutkinja Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske **Karmen Novak Hrgović** nastavila je o reformama prekršajnog prava svojim referatom na temu *Novosti u materijalno-pravnim odredbama Prijedloga novog zakona o prekršajima*. U vremenu namijenjenom diskusiji nazočnima se obratio **prof. dr. sc. Franjo Bačić**, iznijevši svoja razmatranja problema zakonskog pooštavanja kazni.

Potom je održana **Godišnja skupština Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu**. Skupština je započela odabirom radnog predsjedništva, a zatim je predsjednik Udruženja **Damir Kos** podnio izvješće o radu Udruženja za proteklu godinu te program rada za narednu godinu. **Doc. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin** podnijela je financijsko izvješće Nadzornog odbora. Izvješće je u cijelosti prihvaćeno, a rad Upravnog odbora ocijenjen je kao pravilan i pozitivan. U daljnjem radu skupštine, pod točkom razno, pomoćnik ministrice pravosuđa **Veljko Čolović** predstavio je Upravu za kazneno pravo Ministarstva pravosuđa i pozvao članove Udruženja na daljnju suradnju. S pozivom na suradnju članovima Udruženja obratio se i **dr. sc. Nikola Matovski**, dopredsjednik Makedonskog udruženja za krivično pravo i kriminologiju, čime je godišnja skupština zaključena.

U poslijepodnevnom dijelu savjetovanja održano je pet radionica. **Dražen Tripalo**, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske, vodio je radionicu na temu

Ublažavanje kazne prema Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2005., za koju je materijal pripremio mr. sc. Marin Mrčela. Radionica je započela prikazom podataka Državnog zavoda za statistiku o ublažavanju kazne u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 1993. do 2004. godine. Pojašnjen je novi režim ublažavanja kojim je cilj ravnomjerno iskorištavanje propisanih zakonskih okvira, i to ublažavanje na prijedlog državnog odvjetnika uz suglasnost okrivljenika, zakonsko te sudsko ublažavanje kazne. Posebice su naglašene razlike između zakonskog i sudskog ublažavanja za koje Prijedlog predviđa različite granice ublažavanja. Istaknuto je da su podignute granice za sudsko ublažavanje kazne kod težih i najtežih kaznenih djela. Nakon teoretskog razmatranja instituta ublažavanja kazne na radionici je potom uslijedilo praktično rješavanje primjera ublažavanja uz sudjelovanje svih sudionika radionice. Sudionici su na prvom primjeru odredili granice zakonskog i sudskog ublažavanja kazne za jedanaest kaznenih djela. Na drugom su primjeru sudionici dali odgovore na trinaest postavljenih pitanja koja su se odnosila na sedam različitih problemski postavljenih činjeničnih situacija.

Potom je **Lazo Pajić**, zamjenik glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske, poveo radionicu na temu *Dvojbe teorije i prakse u tumačenju pojma "drugi" kao obilježja kaznenog djela ("drugi" – fizička i pravna ili samo fizička osoba?)*. U svom je izlaganju voditelj radionice upozorio da unutar državnog odvjetništva, u sudskoj praksi, kao i mišljenjima vodećih teoretičara kaznenog prava, postoje različiti pristupi kvalificiranju kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti iz članka 337. KZ i kaznenog djela zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju iz članka 292. KZ s obzirom na tumačenje pojma "drugi". Kazneni odjel Vrhovnog suda Republike Hrvatske u jednom je predmetu zauzeo pravno stajalište da počinitelj kaznenog djela iz čl. 337. KZ mora postupati s ciljem da sebi i drugome pribavi znatnu imovinsku korist, a to znači da se mora raditi o pribavljanju koristi fizičkoj osobi, a ne pravnoj osobi ili državnom tijelu koje djeluje u svojstvu pravne osobe. Voditelj radionice suprotstavio se takvom stajalištu iznijevši mnogobrojne razloge. Osvrnuo se na razvoj kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti u hrvatskom zakonodavstvu, bitna obilježja bića tog kaznenog djela te ga usporedio s kaznenim djelom iz čl. 292. KZ. Teoretski dio izlaganja radionice zaključen je prijedlozima za rješavanje naznačenih problema.

Nadalje, pred sudionike radionice postavljeno je pet problemskih slučajeva u svezi s kojima je trebalo odgovoriti na šest postavljenih pitanja. Sudionici nisu zauzeli jedinstveno stajalište u rješavanju problemskih slučajeva. Sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske **Hajrija Novoselec** upozorila je da je mišljenje Vrhovnog suda obvezatno te da kazneno djelo zlouporabe obavljanja dužnosti državne vlasti iz čl. 338. KZ inkriminira radnje službene osobe koja pribavlja korist pravnoj osobi. **Dragan Novosel**, zamjenik glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske, složio se sa stajalištem voditelja radionice.

Suprotno mišljenje iznijela je sutkinja **Snježana Markoci** istaknuvši da je kazneno djelo iz čl. 337. KZ moguće počinuti ako se znatna imovinska korist pribavi samo fizičkoj osobi. Ako se korist pribavila pravnoj osobi, tada se ostvaruje kazneno djelo iz čl. 338. KZ ili je riječ o nekom drugom službeničkom djelu. **Mr. sc. Šime Pavlović** naglasio je da je Radna skupina Ministarstva pravosuđa za izmjenu KZ-a iznijela do kraja nekorektne razloge za nemijenjanje službeničkih kaznenih djela. Sudac je uvijek službena osoba i ne može se transformirati u odgovornu osobu. **Prof. dr. sc. Petar Novoselec** založio se za promjenu stajališta Vrhovnog suda Republike Hrvatske, jer se kazneno djelo iz čl. 337. KZ može počinuti ostvarivanjem imovinske koristi i fizičkoj i pravnoj osobi. Kako se u čl. 292., st. 1., t. 6. KZ nalazi generalna klauzula, po kriteriju radnje ne može se odrediti je li počinjeno kazneno djelo iz čl. 292. ili čl. 337. KZ. Tumačenje da se pod pojmom “drugi” razumije samo fizička osoba naslijeđe je sustava administrativnog socijalizma. Stoga smatra nužnim unijeti u Kazneni zakon novo kazneno djelo zloporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju.

Žana Vlainić, sutkinja Prekršajnog suda u Gospiću, vodila je radionicu na temu *Položaj ovlaštenog tužitelja kao stranke u prekršajnom postupku*. Odmah na početku, nakon uvodnog razmatranja pojma “ovlaštenog tužitelja”, voditeljica je istaknula problem sudjelovanja državnog odvjetnika kao stranke u prekršajnom postupku, a zatim je upozorila na četiri glavne “neuralgične točke” prekršajnog postupka, koje se tiču položaja ovlaštenog tužitelja kao procesnog subjekta. Prvo, istaknut je problem prikupljanja dokaza i izvida u prethodnom postupku, odnosno pitanje zakonitosti dokaza pribavljenih od ovlaštenog tužitelja tijekom izvida. Drugo, istaknuto je pitanje postupanja ovlaštenog tužitelja u stadiju postupka u povodu pravodobnog, dopuštenog i potpunog prigovora na prekršajni nalog. Treće, voditeljica radionice posebno se osvrnula na sadržaj prethodnog ispitivanja optužnog akta, pitanje nedostataka optužnog akta te na dužnost suda da izdvoji određene elemente iz spisa predmeta. Naposljetku, četvrto, voditeljica je upozorila da podnošenjem optužnog akta ovlašteni tužitelj prekida tijek relativne zastare prekršajnog progona, no problem je što, nakon otpreme tog akta, uredno pozvani predstavnik ovlaštenog tužitelja često više ne pristupa sudu, što je onda posebno problematično jer se rješenje o prekršaju isključivo temelji na činjenicama i dokazima iznesenim na glavnoj raspravi.

Što se tiče nekih rješenja predviđenih u radnom tekstu Nacrta prijedloga zakona o prekršajima, voditeljica je posebno istaknula potrebu produljenja zastarnih rokova, kako za vođenje prekršajnog postupka, tako i za izvršenje prekršajnih sankcija. Osim toga, upozorila je na potrebu propisivanja mogućnosti naplate novčane kazne na mjestu događaja. Pri tome, posebno je podsjetila na problem dostave, jer upravo zbog neizvršenih dostava predmeti često odlaze u zastaru.

U nastavku radionice sudionici su riješili nekoliko zadanih konkretnih primjera iz prakse, a mogli su sudjelovati u dragovoljnoj i anonimnoj anketi,

koja je sadržavala četiri pitanja o zastarnim rokovima. Nakon obrade, rezultati ankete bit će prezentirani sudionicima posljednjeg dana savjetovanja. (Prema rezultatima provedene ankete, sudionici radionice opredijelili su se za produženje zastarnog roka za vođenje prekršajnog postupka - u najvećem broju odgovora rok apsolutne zastare četiri godine, te za produženje zastarnog roka za izvršenje prekršajnopравnih sankcija - u najvećem broju odgovora rok apsolutne zastare četiri godine.)

Radionicu na temu *Prekršajnopравne sankcije de lege lata/de lege ferenda – primjena i izvršenje* vodila je **Snježana Oset**, sutkinja Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske. U svom izlaganju najprije je upozorila na određene zakonske odredbe koje se tiču načina propisivanja prekršajnih kazni, vrsta prekršajnih sankcija, njihova cilja te njihove primjene. Što se tiče vrsta kazni, istaknuto je kako bi, *de lege ferenda*, bilo korisno izričito odrediti da se kazna zatvora može propisati samo kao stroža kazna uz novčanu kaznu kao glavnu. Osim toga, pridaje se važnost tome da novčana kazna, koja je inače glavna i dominantna, bude propisana u rasponima, za pojedine prekršaje, unutar jasnih okvira, a da se istodobno vodi računa o njezinoj pravičnosti. Što se tiče kazne zatvora, *de lege ferenda* predviđa se mogućnost propisivanja te izricanja strožih kazni zatvora za prekršaje nasilja u obitelji i druge prekršaje povezane s nasiljem, kao i za teške prekršaje protiv okoliša te teške prekršaje zlouporabe opojnih droga. Istaknuti su i neki prijedlozi *de lege ferenda* u materiji mjera upozorenja te zaštitnih mjera. Naposljetku, glede primjene prekršajnih sankcija uopće, u procesu individualizacije kazne, *de lege ferenda* predviđa se isticanje imovnog stanja okrivljenika kao “osobite okolnosti” koju sudac treba uzeti u obzir prilikom određivanja vrste i mjere kazne.

Zatim su sudionici riješili prvi slučaj iz prakse, koji je obuhvatio niz pitanja o procesu individualizacije kazne prema važećim zakonskim odredbama i prema prijedlogu budućih mogućih rješenja. Drugi slučaj iz prakse odnosio se na problem izvršavanja kazne zatvora izrečene u prekršajnom postupku i kazne zatvora kojom je zamijenjena novčana kazna izrečena u prekršajnom postupku. Iznosena je primjedba da se trenutačno iz zakona ne razaznaje koji je sud stvarno nadležan za donošenje rješenja o upućivanju na izdržavanje kazne zatvora. Stoga je zaključeno kako bi trebalo u Zakonu o izvršavanju kazne zatvora precizirati da je prekršajni sud nadležan za upućivanje na izdržavanje kazne zatvora izrečene u prekršajnom postupku. Nadalje, s obzirom na problem kapaciteta zatvora, bilo bi dobro propisati i mogućnost upućivanje u druge zatvore, a ne samo one koji se određuju prema mjestu prebivališta. Na kraju, s obzirom na problem prisilne naplate neplaćenih novčanih kazni i rok od šest mjeseci, predlaže se preciznije uređenje postupka prisilne naplate.

Radionicu na temu *Policija i sigurnost cestovnog prometa – uloga Zakona o prekršajima* održao je **mr. sc. Rajko Horvat**, načelnik Uprave prometne policije Republike Hrvatske. Na početku svog izlaganja, voditelj radionice

osvrnuo se na stanje sigurnosti cestovnog prometa u Republici Hrvatskoj, ističući da se od 2000. do 2004. godine bilježi stalno povećanje ukupnog broja prometnih nesreća. Ipak, još od 1995. bilježi se znatan pad broja prometnih nesreća s poginulim osobama, a vođitelj je posebno istaknuo pad broja teško i lakše ozlijeđenih osoba u 2004., s obzirom na novi Zakon o sigurnosti prometa na cestama. Nadalje, vođitelj je pohvalio uspjeh akcije *Djeca prijatelji u prometu*, koja je započela još 1994. pod nazivom *Poštujte naše znakove*, jer je unatrag deset godina broj smrtnog stradavanja djece smanjen 60%. Međutim, dodao je da zabrinjava povećanje stradavanja djece u svojstvu putnika u vozilima.

U nastavku radionice vođitelj je upozorio na nekoliko problema koji se javljaju u vezi s djelovanjem policije kad je riječ o sigurnosti cestovnog prometa i ulozi Zakona o prekršajima. Tako je, između ostalog, istaknut problem (ne)riješivosti podnesenih zahtjeva prometne policije na prekršajnim sudovima; naime, policija želi da se nakon počinjenja prekršaja brzo procesuiraju te sankcioniraju počinitelji. Budući da su sudionici radionice upozorili na problem neadekvatne suradnje policije s prekršajnim sudovima, zaključeno je da svakako treba razvijati partnerski odnos policije i prekršajnih sudova.

Pred kraj prvog dana savjetovanja **prof. dr. sc. Davor Krapac** održao je **večernje predavanje** na temu *Potporna reformi hrvatskoga pravosuđa*. Odmah na početku predavanja istaknuo je nekoliko činjenica koje su išle u prilog odabira navedene teme. Naime, 9. studenoga 2005. Europska komisija je u Zagrebu objavila izvješće o prilagođenosti našeg sustava zahtjevima Europske unije (*Croatia Progress Report*) (dalje: *CPR*); između ostalog, u poglavlju 23. izneseno je osam zaključaka o prilagođenosti hrvatskog pravosuđa. Osim toga, sredinom listopada 2005., Ministarstvo pravosuđa podnijelo je predsjedniku Republike Hrvatske Stjepanu Mesiću strategiju reforme hrvatskog pravosuđa. Bez sumnje, hrvatska pravna znanost i praksa trebale bi se usuglasiti o tome kako pridonijeti potrebnoj reformi.

Prof. dr. sc. Davor Krapac naglasio je da teret reforme ne može biti samo na pravosuđu, jer su sudovi u interakciji sa svojom okolinom (strankama, policijom, vještacima i drugim sudionicima u kaznenom postupku), a osim toga, samo pravosuđe sastavljeno je od različitog osoblja (sudaca, državnih odvjetnika, odvjetnika). Treba istaknuti da neki suci pod teškim materijalnim uvjetima donose izvršne presude. Poseban je problem i nekoherentnost pravosuđa. U takvim uvjetima, neki suci izvršno obavljaju svoj posao i zasigurno im teško padaju kritike. Međutim, nedvojbeno postoje dijelovi pravosuđa koji loše funkcioniraju, što je dovoljno da naruši cijeli sustav. Zbog toga se često, primjerice, krši pravo na suđenje u razumnom roku.

U svakom slučaju, u reformskim koracima treba postupati racionalno, dakle na temelju racionalnih analiza uzroka i posljedica. Pri tome se otvara mogućnost razmatranja više tema, a posebno je izazovna primjerice ona koja se tiče nove

ili buduće mreže sudova u Republici Hrvatskoj. Tako treba pozdraviti ideju o smanjenju broja sudova ako bi to smanjenje eliminiralo prigovor iznesen u *CPR* da su mastodontski sudovi preopterećeni predmetima. Isto tako, treba pozdraviti ideju spajanja prekršajnih sudova s općim sudovima ako je to za opću korist, ali samo pod uvjetom da se ne izgubi ono što je dobiveno dosadašnjom izgradnjom visokokvalitetnog profesionalnog sudstva za prekršaje. Mehaničko spajanje, a da se ne vodi briga o toj specijalizaciji, bilo bi “pucanj u vlastitu nogu” države. No, ako ipak dođe do spajanja i preraspodjele, trebalo bi raditi na tome da se prvostupanjski suci u “pružanju svojih usluga” što više okrenu lokalnim zajednicama. Upravo su tu prekršajni sudovi, suočeni s raznim devijantnim ponašanjima, u prednosti te će lakše obavljati svoju zadaću. Novi bi sudovi morali biti opremljeni nizom novih mjera za suzbijanje devijantnih ponašanja, a prevencija će biti uspješnija ako se poznaju “potencijalni delinkventi iz vlastite zajednice”.

Dalje je u svom predavanju prof. dr. sc. Davor Krapac iznio nekoliko prijedloga za poboljšanje situacije. Prvo, potrebno je jačati odgovornost sudaca za kvalitetu njihova rada. Pri tome se nužno nameće pitanje izvanrednog pravnog lijeka kojim bi se mogla osigurati jedinstvena primjena zakona na području čitave države, a isto tako i pitanje ujednačavanja policijske prakse uhićenja i dovođenja. Tako Prijedlog zakona o sudovima sadržava odredbu kojom se strankama daje pravo da pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske same pokreću postupak za jedinstvenu primjenu zakona zato što u parničnom postupku ne postoji odgovarajući pravni lijek (zahtjev za zaštitu zakonitosti). Naprotiv, u kaznenom postupku postoji izvanredni pravni lijek, zahtjev za zaštitu zakonitosti, koji se ne smije doživljavati kao stranački pravni lijek; on se podiže u interesu očuvanja zakonitosti, a ne u stranačkom interesu. Stoga je potrebno zalagati se za očuvanje takvog pravnog lijeka, pomoću kojeg se najvažnija pravna pitanja iznose pred Vrhovni sud Republike Hrvatske, a državni odvjetnik, dakle, nastupa kao “zaštitnik zakonitosti”.

Drugo, potrebno je urediti kontrolu ažurnosti. Tako Prijedlog zakona o sudovima predviđa pravosudnu inspekciju te odgovarajuće odredbe o stegovnoj i kaznenoj odgovornosti sudaca. Sadašnji mehanizam o stegovnoj odgovornosti suviše je kompliciran te neučinkovit. Isto tako, treba urediti pitanje regrutacije te ocjene rada sudaca. Obnašanje sudačke funkcije čast je i dužnost, no dok su dužnosti precizno definirane, Kodeks sudačke etike još nije stupio na snagu.

Treće, treba urediti pitanje permanentnog obrazovanja sudačkog osoblja. Iako je *CPR* pohvalio Pravosudnu akademiju, ona je još u procesu dovođenja u punu aktivnost. Statistike o sredstvima uložanima u stručno usavršavanje sudaca pokazuju da je riječ o jednoj od najmanjih stavaka u proračunu Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske. U svakom slučaju, spomenuta Strategija reforme prepoznaje potrebu jačanja stručnog usavršavanja.

Kazneni postupak i kazneno pravosuđe – kako se mogu uklopiti u tu reformu?

Zakonodavac i pravosuđe posljednjih godina nastoje osigurati provođenje propisa na taj način da se postupak vodi “pravično”. U Hrvatskoj su već dobro uhodani osnovni standardi pravičnog postupka; tako se, primjerice, presude ukidaju u većem broju zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, a u manjem broju zbog bitnih povreda odredaba kaznenog postupka. Također, statistički podaci o kretanju predmeta pred sudovima pokazuju pretežno pozitivne pojave: prvo, kontinuirano smanjenje priljeva istraga te, drugo, smanjenje broja kaznenih predmeta, i u priljevu i u broju neriješenih predmeta. Poseban problem jest preopterećenost Vrhovnog suda Republike Hrvatske (u drugom stupnju), što se može očekivati sve dok imamo postojeći sustav žalbe zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Osim toga, poseban problem jest tijek odnosno dugo trajanje kaznenog postupka (jedna godina ili više u 66,7% slučajeva), napose s obzirom na to da su u nas predmeti uglavnom jednostavni, a broj predmeta u kojima bi se rješavala složena pitanja relativno je mali. Jedan od glavnih uzroka tog problema jest broj organizacijsko-tehničkih pitanja koja nepotrebno terete suca ili pak okolnost da nisu ispunjene pretpostavke za rješavanje takvih pitanja od strane sudske administracije. Skrivena nenazočnost procesnih subjekata najveći je problem za vođenje efikasne rasprave.

Što se tiče načina okončanja kaznenog postupka, valja primijetiti da u deseto-godišnjem razdoblju raste broj prijavljenih osoba, no broj optuženih i osuđenih kreće se na otprilike istoj razini. Pri tome, selekcijski mehanizmi na razini državnog odvjetništva i suda dobro funkcioniraju, ali bi ih trebalo uskladiti s rezultatima policijske izvidne djelatnosti.

Na kraju svog predavanja prof. dr. sc. Davor Krapac je zaključio da se sveobuhvatna reforma prethodnog kaznenog postupka ne treba fokusirati na politički slogan ukidanja istrage i uvođenje konsenzualnih formi, nego na prilagođivanje varijabilnoj fenomenologiji kaznenih djela. Najprije je potrebno prepoznati disfunkcionalne točke i slabosti, a zatim iznijeti strategiju reforme, pri čemu treba omogućiti da policija i državno odvjetništvo dobro koordiniraju svoje komplementarne uloge u pokretanju i vođenju kaznenog postupka.

Drugog dana savjetovanja održan je **okrugli stol** na temu: ***Kaznena djela protiv časti i ugleda u hrvatskom zakonodavstvu***. Riječ je o jednoj od top tema problematiziranih u hrvatskoj javnosti – odgovornosti novinara za kaznena djela protiv časti i ugleda (uvredu, klevetu, iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika i predbacivanje kaznenog djela). Raspravu za okruglim stolom moderirao je **Damir Kos**, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske i član radne skupine za izmjenu Kaznenog zakona, a struktura sudionika rasprave obuhvatila je pravnike praktičare koji se bave zaštitom dvaju Ustavom zaštićenih dobara, časti i ugleda pojedinca te prava na javnu informaciju (Ranko Marjan – sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Darko Klir – sudac Županijskog suda u

Varaždinu, Sanja Mazalin – sutkinja Općinskog suda u Zagrebu i Emil Havkić - odvjetnik iz Zagreba), znanstvenike (prof. dr. sc. Željko Horvatić – predsjednik Akademije pravnih znanosti Hrvatske i voditelj radne skupine za izmjenu Kaznenog zakona, doc. dr. sc. Igor Bojanić – docent Pravnog fakulteta u Osijeku) te predstavnike medijske javnosti (Gordana Grbić – predsjednica Novinarskog suda časti i članica radne skupine za izmjenu Kaznenog zakona, Dragutin Lučić – predsjednik Hrvatskog društva novinara). Da je riječ o zaista važnom, aktualnom i osjetljivom pitanju, pokazala je nadasve zanimljiva rasprava koja je potrajala gotovo dva sata.

Damir Kos uvodno je prisutne upoznao s postojećom pravnom regulativom kažnjivosti “novinarske klevete” u 30 zemalja članica Vijeća Europe, iz kojeg se pregleda jasno vidi da kaznenopravna odgovornost novinara za klevetu nije – kako se to u javnosti pogrešno ističe – hrvatski specifikum; spomenutu odgovornost poznaju sve zemlje članice, osim Bosne i Hercegovine.

Prof. dr. sc. Željko Horvatić istaknuo je, u osvrtu na provedbu čl. 203. KZ (odredba o isključenju protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda) da apstraktni zakonski propis ne može nikada biti nedvojen te da je sud taj koji u konkretnom slučaju treba procijeniti je li u određenom sadržaju izneseno autorovo mišljenje o nečemu ili je nešto rečeno samo s ciljem da se naštetiti nečijoj časti ili ugledu. Upozorio je, međutim, da sud ni u jednoj od presuda koje je analizirao nije uzeo u obzir čl. 203. KZ u kojemu stoji da je na tužitelju teret dokaza da je cijeli sklop informacije, književnog, znanstvenog ili umjetničkog djela nastao samo s ciljem da se naškodi nečijoj časti ili ugledu. Upoznao je prisutne i s prijedlozima rješenja problema kaznenih djela protiv časti i ugleda počinjenih putem medija koji su razmatrani unutar radne skupine. Prijedlog, koji se svojedobno našao u radnom materijalu, da se iz odredbe čl. 203. KZ izbríše čitav tekst počevši od riječi “osim ako...”, bio je samo “probni balon” i urodio je plodom jer su istog trenutka kad je prijedlog predložen javnosti novinari na svojoj skupštini takvoj izmjeni čl. 203. rekli - ne.

Kao jedna od mogućnosti razmatra se ukidanje zatvorske kazne za sva kaznena djela protiv časti i ugleda; time problem prozivanja Hrvatske kao države u kojoj se “zbog izgovorene riječi ide u zatvor” ne bi bio riješen jer ako netko osuđen na novčanu kaznu tu kaznu ne bi htio platiti, iako bi to mogao, neplaćena novčana kazna opet bi bila zamijenjena zatvorskom. Druga mogućnost koja je razmatrana jest da se za kaznena djela protiv časti i ugleda (i još dvadesetak lakših kaznenih djela) ukine zatvorska kazna, ali da se dodatno predvidi da se, kod kaznenih djela zaprijećenih samo novčanom kaznom, neplaćena novčana kazna može zamijeniti radom za opće dobro bez pristanka osuđenika, ali opet se pojavljuje pitanje što s onima koji ne pristaju na zamjenu i baš hoće u zatvor. U tom bi se slučaju mogla predvidjeti prisilna naplata prema odredbama Ovršnog zakona, bez mogućnosti pretvaranja u supletorni zatvor.

Prof. dr. sc. Željko Horvatić zaključio je svoje izlaganje mišlju da zbog jedne nepravomoćne sudske odluke ne treba preispitivati zakonska rješenja ni

prozivati cijelo pravosuđe. Naglasio je važnost uloge Vrhovnog suda Republike Hrvatske u ujednačivanju sudske prakse i podsjetio na mehanizam utvrđivanja povrede zakona u pravomoćnim sudskim odlukama putem zahtjeva za zaštitu zakonitosti.

Dragutin Lučić smatra da je zahtjev za dekriminalizacijom “novinarske klevete” motiviran neujednačenošću sudske prakse i vanjskim pritiscima. Rješenje postojećeg zakona osobno smatra dobrim i ističe da ni novinari nisu za dekriminalizaciju, jer je takvo postupanje novinara u suprotnosti i s pravilima novinarske etike. Problem nije u zakonu, nego u njegovoj primjeni, a velik problem međunarodnom ugledu Hrvatske predstavlja negativan odjek polovično prezentiranih sudskih odluka u javnosti.

Ranko Marjan istaknuo je problem selektivne prezentacije sudskih odluka u javnosti; odluke koje se u javnosti ne spominju bitno su drugačije od onih koje su odjeknule u javnosti. Postojeće zakonsko rješenje je dobro i u interesu je samih novinara jer čl. 203. KZ isključuje protupravnost onih ponašanja koja su učinjena u obavljanju novinarskog posla, u skladu s pravilima novinarske etike. U pogledu vanjskih pritisaka na Hrvatsku usmjerenih ukidanju kaznenopravne odgovornosti za kaznena djela protiv časti i ugleda, smatra da su hrvatska rješenja ujedno i europska rješenja te da se zakoni moraju raditi po mjeri hrvatskih građana, kojima je u interesu da budu zaštićeni od neprofesionalnog obavljanja novinarskog posla koji zaslužuje osudu struke i javnosti.

Između novinara i sudaca, smatra Ranko Marjan, postoje brojne niti poveznice; pravna država treba nepristrane i stručne sudove, a to se osigurava i kroz medijsko praćenje njihova rada. Da bi to moglo biti, mediji moraju biti slobodni, što im opet osiguravaju slobodni i nepristrani sudovi. Nadalje, i sudovi i mediji u pogledu zaštite časti i ugleda te prava na slobodnu javnu informaciju balansiraju između dvaju dobara; novinar balansira između prava na punu javnu informaciju i svačijeg prava na zaštitu osobnog dostojanstva, dok sud bira kad će zaštititi privatnost, a kada javnost. I novinari su dužni štiti pravosuđe i ne izvlačiti jednu ili tri (nepravomoćne) osuđujuće odluke o kojima konačna riječ pripada samo višem sudu. Istaknuo je zadaću Vrhovnog suda Republike Hrvatske na ujednačivanju sudske prakse i sklon je idejama da se za kaznena djela protiv časti i ugleda predvidi samo novčana kazna, ali upozorava da novinari imaju strahovitu moć da napisanom ili izgovorenom riječju temeljito izmijene nečiji život.

Emil Havkić smatra da su razlozi traženja dekriminalizacije odgovornosti novinara za kaznena djela protiv časti i ugleda utjecaj nevladinih organizacija i pojedine sudske odluke. Smatra da bi dekriminalizacija difamacijskih kaznenih djela koja počine novinari bila u suprotnosti s pravilima novinarskog kodeksa etike i Zakona o medijima te da bi takvo rješenje bilo kontraproduktivno, jer bi pod krinkom umjetničkog, novinarskog ili znanstvenog djela pružilo zaštitu sadržaju koji nema nikakvu društvenu vrijednost.

Gordana Grbić je istaknula da je sam kazneni postupak, bez obzira na njegov ishod, ograničavajući za slobodu javne riječi, jer novinara dovodi u dilemu da li više uopće pisati o određenoj osobi koja je nastupila kao privatni tužitelj. Glede zakonskog uređenja kaznenih djela protiv časti i ugleda postavila je dva pitanja: 1. može li postojati kazneno djelo za koje nije zapriječena kazna zatvora? i 2. može li se zaštita časti i ugleda u potpunosti prebaciti u civilnu sferu, i to za sve građane bez obzira na profesiju? Gordana Grbić je nazočne upoznala s mehanizmima unutarnjeg nadzora; Vijeće časti (u kojem je ona jedini pravnik u povijesti Hrvatskog novinarskog društva) može izreći tri stegovne mjere – upozorenje, opomenu i isključenje iz HND-a, a izrečena mjera objavljuje se u glasilu *Novinar*. Što se tiče isključenja iz HND-a, ono se kao krajnja mjera može izreći samo novinarima koji su njegovi članovi, pa se tako ne može izreći novinarima koji to nisu, a i oni novinari prema kojima je ta mjera primijenjena dalje nastavljaju obavljati novinarski posao.

Na izlaganje Gordane Grbić osvrnuli su se Damir Kos, Dragutin Lučić, prof. dr. sc. Željko Horvatić i Ranko Marjan.

Damir Kos smatra zanimljivim prijedlog dekriminalizacije kaznenih djela protiv časti i ugleda, iako ga osobno ne podržava.

Dragutin Lučić upoznao je sudionike okruglog stola s nastojanjima HND-a da u suradnji sa zakladom *Konrad Adenauer*, po uzoru na njemačko rješenje (koje se odnosi samo na tiskane medije, a koje je u modificiranom obliku prihvatila Bosna i Hercegovina) pri HND-u konstituiraju tijelo koje bi interveniralo na zahtjev javne osobe kojoj je povrijeđena čast ili ugled, pružajući joj moralnu satisfakciju kroz mirenje i javnu ispriku (kombinacija ombudsmana i vijeća za medije). Na taj bi se način rasteretili sudovi, jer oštećenik koji se obrati vijeću ne može tražiti zaštitu na sudu, a praksa zemalja u kojima takva tijela postoje pokazala je da se oštećenici u pravilu zadovoljavaju moralnom satisfakcijom, jer obraćanjem sudu i sami stječu negativni publicitet.

Prof. dr. sc. Željko Horvatić upozorava da se prebacivanjem odgovornosti za difamacijska kaznena djela u civilnu sferu otvaraju daljnja pitanja – jedno je i: koliko se onda još kaznenih djela može dekriminalizirati?

Ranko Marjan također smatra da dekriminalizacija kaznenih djela protiv časti i ugleda ne bi bila dobro rješenje, jer kazneni postupak ima sasvim drugu funkciju od građanske parnice.

O iskustvima drugostupanjskih sudaca za kaznena djela protiv časti i ugleda izvijestio je **Darko Klir**. Slaže se da bi ukidanje kaznenopravne odgovornosti za kaznena djela protiv časti i ugleda bilo neprihvatljivo s obzirom na zastupljenost tih kaznenih djela i posljedice koje oklevetana osoba trpi u suočavanju s javnosti. U praksi drugostupanjskih sudova malobrojne su presude u kojima je primijenjen čl. 203. KZ. Smatra da sudac pri izboru kaznenopravne sankcije krivom okrivljeniku ne bi trebao biti opterećen reakcijom okrivljenika i javnosti na izrečenu kaznu. Sudovi ne bi trebali obraćati pažnju na reakcije onih koji se

ruganjem kaznenopravnim sankcijama koje su im izrečene hoće afirmirati kao disidenti.

Sanja Mazalin smatra da je postojeće uređenje razloga za isključenje protupravnosti kaznenih djela protiv časti i ugleda zadovoljavajuće jer dovoljno štiti i pojedinca i javnost, a sudovi na odgovarajući način primjenjuju čl. 203. KZ u praksi. Novinari bi sami trebali štiti granice slobode pisanja i kad izvještavaju o osuđujućim presudama protiv novinara pojasniti što je to uvjetna osuda (a posebno stoga što sudovi primjenom uvjetovane zatvorske kazne štite novinare smatrajući tu sankciju blažom od novčane kazne).

Damir Kos, potaknut izlaganjem sutkinje Sanje Mazalin, podsjetio je na nekoliko oslobađajućih presuda koje su primjenom čl. 203. KZ donesene prije izmjena iz 2004., a u kojima su tužitelji bili Vlada i Predsjednik Republike Hrvatske.

Doc. dr. sc. Igor Bojanić svoje je izlaganje utemeljio na usporedbi kaznenopravne odgovornosti novinara za klevetu u hrvatskom i njemačkom pravu. Njemački zakon ne isključuje protupravnost radnje novinara koji svjesno iznosi činjenice za koje zna da su neistinite (kleveta). Protupravnost je isključena samo u slučaju "malicioznog ogovaranja", odnosno u slučaju da počinitelj iznosi neistinite činjenice, ali pri tome nije siguran u njihovu neistinitost. S obzirom na njemačko rješenje, doc. dr. sc. Igor Bojanić postavio je pitanje je li opravdano štiti novinara koji svjesno iznosi neistinu, ali ne s ciljem da naštetiti nečijoj časti ili ugledu, nego s nekim drugim ciljem, npr. radi podizanja naklade. Drugo je pitanje kako izbjeći zamjenu neplaćene novčane kazne supletornim zatvorom u slučaju da počinitelj odbija obaviti rad za opće dobro kojim je sud zamijenio neplaćenu novčanu kaznu.

U svom odgovoru **prof. dr. sc. Željko Horvatić** upozorio je da se mijenja naziv i sadržaj sadašnjeg čl. 54. koji bi nosio naslov "rad za opće dobro", pri čemu bi se pristanak osuđenika na zamjenu tražio samo u slučaju da je sud izrekao zatvorsku kaznu, dok bi se izrečena novčana kazna mogla zamijeniti bez počiniteljeva pristanka. Upitao je doc. dr. sc. Igora Bojanića sugerira li pozivanjem na njemačko rješenje (kako čl. 203. ne bi smio obuhvaćati i klevetu) da hrvatski čl. 203. KZ previše ekskulpira počinitelja reducirajući zaštitu časti i ugleda.

Doc. dr. sc. Igor Bojanić je odgovorio da se ne zalaže za redukciju novinarskih sloboda, nego za uravnotežen pristup zaštiti časti i ugleda, s jedne, i zaštiti javne informacije, s druge strane.

Ranko Marjan postavio je pitanje može li se rasprava o čl. 203. KZ povesti u obrnutom smjeru: da li čl. 203. KZ vratiti na staro rješenje koje je omogućivalo kazneni progon autora sadržaja koji je napisan s ciljem (bez riječi "samo") da naštetiti časti i ugledu? Također je podsjetio da pasivnost stranaka ne oslobađa sud da po službenoj dužnosti izvodi dokaze.

Prof. dr. sc. Željko Horvatić složio se da je čl. 203. KZ *de facto* dekriminalizacija, a postojeće zakonsko rješenje ultimativna linija odstupanja i redukcije

zaštite časti i ugleda. Sud je taj koji neposrednom analizom spornog sadržaja mora procijeniti je li on nastao samo s ciljem da naštetiti nečijoj časti i ugledu - odnosno je li i onaj dio koji nema uvredljiv ili klevetnički predznak samo kulisa koja "prodaje" ostatak, ili se takav sadržaj tu našao bez namjere autora da naštetiti nečijoj časti ili ugledu, u kojem slučaju nema kaznenog djela.

U raspravi koja je uslijedila nakon izlaganja izvjestitelja sudjelovali su doc. dr. sc. Davor Derenčinović, prof. dr. sc. Željko Horvatić, Gordana Grbić i Darko Klir.

Doc. dr. sc. Davor Derenčinović problematiku novinarskih kaznenih djela protiv časti i ugleda sagledava kroz prizmu stanja i kulture društvenog dijaloga – u nedostatku argumenata povlače se oni *ad hominem*. Čitavu glavu kaznenih djela protiv časti i ugleda smatra lutanjem između javnog i privatnog delikta, a pitanje kaznenopravne odgovornosti novinara za difamacijske delikte kolizijom dvaju Ustavom zaštićenih dobara. Prvi ustupak privatnom nauštrb javnopravnog delikta vidi u načinu progona za kaznena djela protiv časti i ugleda; drugi je ustupak čl. 203. KZ koji značajno proširuje granice slobode izražavanja nauštrb zaštite časti i ugleda, faktički dekriminalizirajući povredu časti i ugleda počinjenu u obavljanju određenih profesija, a treća ruptura nauštrb javnopravnog delikta jest prijedlog brisanja kazne zatvora za kaznena djela protiv časti i ugleda, čime se ona smještaju na granicu između prekršaja i civilne odgovornosti.

Prof. dr. sc. Željko Horvatić se na komentar doc. dr. sc. Davora Derenčinovića osvrnuo pitanjem gubi li kazneno pravo svoju ulogu ako se za neka kaznena djela ukida kazna zatvora kao alternativno propisana.

Odgovor **doc. dr. sc. Davora Derenčinovića**: sama kaznenopravna norma svojim postojanjem ostvaruje generalnopreventivne učinke, a brisanjem kazne zatvora sužava se prostor za individualizaciju u kažnjavanju, pri čemu se otvara pitanje hoće li se njezinim brisanjem čak i povećati represija (jer se u pravilu uvjetuju zatvorske kazne).

Gordana Grbić smatra da je primjenom čl. 203. KZ u praksi praktički nemoguće novinaru dokazati klevetničku namjeru, jer novinar u polazištu raspolaže s dva jaka argumenta: da je radio svoj posao i da je radio u dobroj vjeri. Na prvi argument reagirao je **Darko Klir** pitanjem je li novinar koji je u svom članku nekog oklevetao radio svoj posao.

Zaključujući rad okruglog stola, moderator rasprave **Damir Kos** formulirao je zajedničke zaključke i promišljanja:

- postojeća obilježja kaznenih djela protiv časti i ugleda dobra su i ne treba ih mijenjati;
- odredbu čl. 203. KZ o isključenju protupravnosti za kaznena djela protiv časti i ugleda također ne treba mijenjati, s čime se slažu i predstavnici novinarske javnosti;
- otvoreno ostaje pitanje opsega kaznenih djela koja su obuhvaćena čl. 203. KZ – treba li iz tog članka ispustiti klevetu?

- otvoreno je i pitanje zapriječenih kazni za kaznena djela protiv časti i ugleda – brisanje zatvorske kazne - da ili ne?
- ako se briše kazna zatvora i kao jedina kazna ostane novčana koja bi se mogla zamijeniti radom za opće dobro bez pristanka osuđenika, otvoreno ostaje pitanje što s onima koji ne žele raditi za opće dobro;
- u rješenu dileme treba li brisati kaznu zatvora za kaznena djela protiv časti i ugleda valja pronaći pravu mjeru između konzistentnosti represije u Kaznenom zakonu (voditi računa o konačnom efektu takvog ukidanja na kaznenopravnu zaštitu drugih pravnih dobara) i trenutačnih rješenja pod pritiskom javnosti (refleksu trenutačnih političkih prilika).

Usporedo s održavanjem okruglog stola, rad na savjetovanju svojim je izlaganjem na temu *Organizacija Ureda te njegova prava i obveze prema izmjenama ZUSKOK-a* nastavio **Doris Hrast**, županijski državni odvjetnik u Rijeci. Slijedilo je izlaganje **Marijana Svedrovića**, suca Vrhovnog suda Republike Hrvatske, na temu *Bankarska tajna i njezina normativna ograničenja prema ZUSKOK-u*, a potom izlaganje na temu *Promjene u nadležnosti USKOK-a i sudova po noveli ZUSKOK-a* koje je održao **Dražan Tripalo**, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Nakon tema vezanih uz novelu ZUSKOK-a slijedilo je izlaganje na temu *Novi Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima: načela i postupci*, koje je održao je **prof. dr. sc. Davor Krapac**, a prijepodnevni dio drugog dana savjetovanja zaključen je izlaganjem **Marka Raše**, suca Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske, na temu *Bitne novosti u postupovnom dijelu Prijedloga novog zakona o prekršajima*.

Poslijepodnevni rad savjetovanja odvijao se u četiri radionice. Radionicu na temu *Presuda u skraćenom postupku s posebnim osvrtom na izradu obrazloženja u zapisniku s glavne rasprave* vodile su **Koraljka Bumči** i **Sanja Mazalin**, sutkinje Općinskog suda u Zagrebu. Tijekom radionice voditeljice su ukratko izložile objavljeni rad, nakon čega su na primjerima obrađeni neki od problema izrade presude u zapisniku o glavnoj raspravi. Izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2002. predviđena je mogućnost izrade kratkog obrazloženja koje se unosi u zapisnik pod određenim pretpostavkama. Na taj su način suci rasterećeni izrade pisanog obrazloženja presude, osim u dva slučaja: kad je okrivljeniku izrečena bezuvjetna kazna zatvora te kad stranke i oštećenik (koji u postupku ima pravo žalbe) odmah nakon objave presude to zahtijevaju. Iako je presuda s obrazloženjem u zapisniku unijela neke pozitivne promjene u skraćeni postupak, pridonijevši njegovu bržem okončanju, istraživanje provedeno na Općinskom sudu u Zagrebu, kao i rasprava koja se u povodu primjera na radionici povelu, upozorila je na različitosti primjene čl. 442. st. 7. ZKP u praksi različitih općinskih sudova, ali i pojedinih sudaca unutar pojedinog suda.

Zaključci radionice i prijedlozi zakonodavcu za buduće izmjene i dopune bili su sljedeći: presuda s pisanim obrazloženjem trebala bi se dostaviti

strankama samo na izričit zahtjev stranaka nazočnih objavi presude; sadržaj skraćenog obrazloženja treba precizno definirati; obrazloženje presude u zapisniku o glavnoj raspravi trebalo bi uvesti kao obvezu u skraćenom postupku (a da ona ne ovisi o dispoziciji stranaka i suda); trebalo bi predvidjeti mogućnost odgode izricanja presude s obzirom na objektivne probleme s izradom obrazloženja.

Radionicu na temu *Pravna osoba kao okrivljenik: temeljna prava i predstavljanje* održala je **doc. dr. sc. Zlata Đurđević**. Nakon uvodnog izlaganja u kojem je naglasak stavljen na poredbeni prikaz odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela u europskim zakonodavstvima, podatke o praktičnoj primjeni Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela u hrvatskoj pravnoj praksi, odluke Europskog suda za ljudska prava i Europskog suda pravde glede važenja temeljnih ljudskih prava za pravne osobe, otvorena je rasprava koja se usredotočila na tri skupine pitanja. Što se tiče odlučivanja o kaznenom progonu prema načelu svrhovitosti, zaključeno je da se o odgodi kaznenog progona prema pravnoj osobi može odlučiti samo prema odredbama čl. 175. ZKP, s time da ostaje sporno može li se kazneni progon odgoditi samo prema odgovornoj osobi, jer se pojavljuje problem kako utvrditi odgovornost pravne osobe ako se odgodi progon odgovorne fizičke osobe i odbaci prijava. Glede pitanja vrijedi li privilegij od samoopuživanja i za pravnu osobu, zaključeno je da predstavnik pravne osobe ima pravo na šutnju, jer to pravo ima i pravna osoba u ime koje predstavnik djeluje. Privilegij protiv samoopuživanja ne oslobađa pravnu osobu od dužnosti dostave sudu poslovnih knjiga zbog povrede vođenja kojih je protiv nje i pokrenut kazneni postupak. Kao dokaz u kaznenom postupku protiv pravne osobe smije se koristiti dokumentacija koja je oduzeta ili predana u skladu sa zakonom. Što se tiče predstavljanja pravne osobe u kaznenom postupku, istaknuto je da predstavnika određuje pravna osoba, a postavljeni predstavnik ima procesnu ulogu okrivljenika. Nakon rasprave o naknadi troškova predstavniku pravne osobe, zaključeno je da predstavnik pravne osobe koji nije odvjetnik nema pravo na naknadu, pri čemu ostaje sporno tko snosi troškove naknade predstavniku – odvjetniku u slučaju donošenja oslobađajuće presude.

Radionicu na temu *Traganje i osiguranje prisilnog oduzimanja sredstava, prihoda ili imovine ostvarene kaznenim djelom prema odredbama ZUSKOK-a* održao je **Josip Čule**, zamjenik glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske. Na samom početku svog izlaganja, voditelj je istaknuo da ovdje nije riječ o kaznenom postupku, već da se primjenjuje ovršni postupak. Temu je podijelio na dvije cjeline: traganje i oduzimanje. Što se tiče traganja, voditelj je istaknuo važnost USKOK-ova Odjela za istraživanje i dokumentaciju, koji se može izravno obraćati svim državnim tijelima te od njih tražiti podatke. Osim toga, napomenuo je da se USKOK može izravno koristiti podacima pohranjenim u bazi podataka MUP-a. Što se tiče osiguranja, voditelj se osvrnuo na pokretanje i načela postupka, ovlasti USKOK-a u pogledu prikupljanja podataka potrebnih

za predlaganje i donošenje rješenja o mjerama osiguranja, pretpostavke za primjenu mjera osiguranja te sadržaj prijedloga. Zatim se osvrnuo na same mjere osiguranja, sadržaj rješenja o određivanju mjera osiguranja te ispitivanje tog rješenja. Posebno je istaknuo pitanje tereta dokazivanja, a u vezi s ukidanjem mjera osiguranja i pitanje prava na naknadu štete protivnika mjera osiguranja. Naposljetku, istaknuo je značaj traganja i osiguranja u kontekstu međunarodne pravne pomoći.

U nastavku radionice sudionici su rješavali konkretan primjer traganja, u okviru kojega je, između ostalog, bila obuhvaćena problematika poduzimanja prvih radnji na temelju anonimne kaznene prijave, provjere identiteta fizičkih osoba te pravnih osoba, provjere podataka u bankama te naposljetku određena pitanja vezana uz primjenu privremenih mjera osiguranja. Posebno se razgovaralo o pristupu bankama i o tome kako od banaka tražiti potrebne podatke. Istaknuta je okolnost da se oduzeta imovina može dijeliti sa stranim državama ako se s njima surađuje.

Radionicu na temu *Okrivljenik u prekršajnom postupku* održala je **Daniela Gajski**, voditeljica Odsjeka za drugostupanjski postupak Uprave za trgovinu i unutarnje tržište Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva Republike Hrvatske. Nakon uvodnih napomena o okrivljeniku u prekršajnom postupku, voditeljica je napomenula da, po Prijedlogu novog zakona o prekršajima, okrivljenik u prekršajnom postupku jest: fizička osoba, fizička osoba obrtnik i osoba koja se bavi drugom samostalnom djelatnošću, pravna osoba i s njom izjednačeni subjekti te odgovorna osoba u pravnoj osobi. Posebno je istaknula pitanje određivanja odgovorne osobe u pravnoj osobi, koje je od temeljne važnosti za utvrđivanje odgovorne pravne osobe, pri čemu je napomenula da je u Prijedlogu "odgovorna osoba" drugačije definirana nego u postojećem zakonu. Isto tako, napomenula je da se Prijedlog koristi terminom "ovlašteni predstavnik", umjesto sadašnjim "predstavnik".

Zatim su sudionici rješavali dva primjera iz prakse. U prvom je trebalo pronaći odgovore na pitanja o tome tko može biti odgovorna osoba u pravnoj osobi, tko može biti predstavnik pravne osobe te o mogućnosti postavljanja branitelja po službenoj dužnosti. U drugom primjeru raspravljalo se o konkretnom slučaju bitne povrede odredaba prekršajnog postupka; razmatrala se problematika vezana uz obvezu informiranja okrivljenika o pravu na branitelja te o pravu propisno upozorenog okrivljenika da traži da se rasprava odgodi kako bi pronašao odvjetnika. Posebna pozornost bila je usmjerena novosti koju donosi Prijedlog, a prema kojoj bi drugostupanjski sud vodio računa po službenoj dužnosti samo o povredi materijalnopравnih odredbi na štetu okrivljenika, ali ne i o povredi postupka.

U večernjim satima, u organizaciji Centra za tranzicione procese iz Beograda, održana je prezentacija i razgovor o časopisu *Pravda u tranziciji – pravni postupci i suočavanja sa prošlošću u Srbiji i regionu*. Riječ je o časopisu koji

izlazi uz pomoć Fonda za otvoreno društvo, Beograd, te uz podršku Ambasade SAD u Beogradu i Misije OESS u Srbiji i Crnoj Gori. Na kraju prezentacije riječ je imao i **Damir Kos**, predsjednik Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu, koji je u svom kratkom obraćanju nazočnima pohvalio izbor i način obrađivanja tema u časopisu. Prepoznao je teme koje su aktualne i u Hrvatskoj, naglasivši problem procesuiranja ratnih zločina koji postoji u objema državama.

U subotu, 10. prosinca, savjetovanje je nastavljeno sumiranjem rezultata rada u održanim popodnevnim radionicama od strane voditelja radionica. **Damir Kos** iznio je ukratko sadržaj održanog okruglog stola, a zatim je uslijedila **tribina**, na kojoj su podnositelji referata odgovarali na postavljena pitanja sudionika savjetovanja.

Prvi je svoje odgovore na čitav niz pitanja iznio **Dražan Tripalo**, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Na pitanje može li po zaključenoj glavnoj raspravi sud u izvanraspravnom vijeću oduzeti imovinsku korist, odgovorio je da ne može, budući da se imovinska korist oduzima sudskom odlukom kojom se utvrđuje da je počinjeno kazneno djelo. Sljedeće pitanje glasilo je može li sud u ponovljenom postupku po zahtjevu osuđenika za obnovu postupka preinačiti odluku o kaznenoj sankciji, iako u tom novom obnovljenom postupku utvrdi da je djelo počinjeno u svim elementima kao što je i prije utvrđeno. Odgovor je bio niječan, budući da novo činjenično stanje koje bi bilo "blaže", a drugačije od onog u staroj presudi, mora biti utvrđeno. Što se tiče okolnosti koje se odnose na izricanje kaznene sankcije, one su predmet drugog pravnog lijeka – zahtjeva za izvanredno ublaživanje kazne. Na pitanje može li se relativna zastara izvršenja kazne računati od dana izvršnosti drugostupanjske presude, u slučajevima nemogućnosti uručenja drugostupanjske odluke okrivljeniku, odgovor je glasilo da ne može, jer dok presuda nije dostavljena strankama, ona nije izvršna i zastara ne može teći. Glede pitanja o ovlastima oštećenika kao tužitelja koji preuzme kazneni progon da mijenja činjenični opis, pa i pravnu kvalifikaciju djela, Dražen Tripalo istaknuo je da oštećenik ne može dodavati nove činjenice koje bi dovele do teže pravne kvalifikacije. Na pitanje može li u skraćenom postupku, kada državni odvjetnik predloži kaznu, sud izreći veću ili drugu kaznu, odgovor je glasilo da može, osim ako okrivljenik prizna djelo i suglasi se s kaznom, no samo blažu kaznu. Naposljetku, na pitanje kako najbrže utvrditi stvarnu i mjesnu nadležnost tijela radi neposredne komunikacije, Dražen Tripalo je odgovorio da se treba obratiti Ministarstvu pravosuđa.

Hajrija Novoselec, sutkinja Vrhovnog suda Republike Hrvatske, odgovarajući na pitanja najprije se osvrnula na problem razlikovanja supočinitelja od pomagača. Istaknula je da utvrđenje je li u konkretnom slučaju riječ o supočinitelju ili pomagaču ovisi o činjenicama koje se utvrđuju tijekom postupka te će samo osoba koja je sudjelovala na taj način da je time bitno pridonosila počinjenju kaznenog djela biti supočinitelj, a u protivnom je pomagač. Sljedeće pitanje odnosilo se na slučaj kad neka osoba s određenom tvrtkom zasnuje pretplatnički

odnos te ostane dužna platiti 1.000 kuna; prema stajalištu jednog suda, riječ je o građanskopravnom odnosu, a prema stajalištu drugog suda, može biti riječ o prijeviri iz čl. 224. KZ. Odgovoreno je da će se, ako se u takvom slučaju nakon provedene rasprave utvrdi prijevorna namjera, raditi o kaznenom djelu prijevare, no u svakom slučaju treba najprije utvrditi činjenično stanje. Što se tiče pitanja je li kazneno djelo iz čl. 317. KZ dovršeno ako počinitelj primijeni silu prema službenoj osobi, nakon čega službena osoba izvrši službenu radnju, ili je ono ostalo u pokušaju, Hajrija Novoselec je istaknula dvije moguće situacije. Prvo, ako se sila primijeni s ciljem da se ne poduzme radnja, te je sila prekinuta, a radnja poduzeta, djelo je u pokušaju. Drugo, ako je sila poduzeta s ciljem da se poduzme radnja, djelo je dovršeno. Naposljetku, potvrdno je odgovoreno na pitanje može li odgovorna osoba odgovarati za kazneno djelo povrede vođenja poslovnih i trgovačkih knjiga iz čl. 287. KZ u slučaju da joj trgovačke knjige nisu bile dostavljene, i to ne njezinom krivnjom, zbog čega ih nije mogla voditi.

Marijan Svedrović, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske, odgovarao je na sljedeća pitanja. U konkretnom primjeru, privatni tužitelj započeo je kazneni postupak privatnom tužbom za kazneno djelo tjelesne ozljede, ali je odustao te je postupak pravomoćno okončan. Nakon toga, državni je odvjetnik poduzeo kazneni progon zbog kaznenog djela teške tjelesne ozljede s istim činjeničnim opisom kao u prvom slučaju. Je li u ovom slučaju riječ o presuđenoj stvari te treba li obustaviti ili nastaviti postupak? Odgovor je bio da se ne radi o presuđenoj stvari, budući da oba postupka imaju ovlaštene tužitelje, a prvi je postupak bio okončan formalnom odlukom. Naime, za presuđenu stvar bitan je činjenični opis i meritorna sudska odluka o tom djelu. Sljedeće pitanje bilo je može li se u kaznenom postupku koristiti kao dokaz pismo koje je jedan optuženik - pritvorenik uputio drugome, a u kojem pismu povlači priznanje djela. Odgovor je bio da ta pisma mogu biti dokazi u kaznenom postupku, jer ustavna zaštitna tajnosti dopisivanja ne vrijedi za pritvorenike. Naposljetku, prema stajalištu Vrhovnog suda Republike Hrvatske, na glavnoj se raspravi ne mogu postavljati pitanja o svjedočkom iskazu danom u drugom postupku. Pitanje Marijanu Svedroviću bilo je opravdava li on takvu radikalnu primjenu načela neposrednosti, na što je odgovorio da se iskaz dan u drugom postupku ne može koristiti u određenom kaznenom postupku te da postoji i teorijski koncept – ocjena iskaza uvjetovana je sadržajem tog iskaza, pa bi se takav dokument mogao čitati samo ako se ne bi radilo o odlučnim činjenicama, a inače ne.

Dragan Novosel, zamjenik glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske, odgovorio je na sljedeća tri pitanja. Prvo, što se tiče konkretnog primjera u kojem je netko pripadnik međunarodne grupe koja se bavi krađama skupih automobila u stranim državama i njihovim prebacivanjem u druge države radi prodaje, istaknuto je sljedeće: ako neka osoba u stranoj državi izvrši tešku krađu, time je ta teška krađa dovršena, no osoba koja ukradeno vozilo samo

prebacuje iz države u državu može činiti kazneno djelo prikrivanja, ali i pomažanja, može biti sudionik ili član grupe. Drugo, u konkretnom slučaju optuženika se teretilo da je tijekom 1996. angažirao više osoba te im je uz njihovu suglasnost isplaćivao novčanu naknadu, a nije ih prijavio i uplaćivao doprinose. Na pitanje može li se raditi o kaznenom djelu zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju iz čl. 292. KZ, budući da je tada postojala obveza uplaćivanja doprinosa samo za prijavljene zaposlenike, odgovoreno je da može te da to prema stajalištu državnog odvjetništva nije sporno. Treće, što se tiče obveze službene ili odgovorne osobe da prijavi kazneno djelo za koje je saznala od oštećenika, mora biti riječ o kaznenom djelu vezanom za dužnost te osobe, za koje je ona saznala u obavljanju dužnosti, s time da obveza prijavljivanja počinje od trenutka njezina saznanja.

Doc. dr. sc. Zlata Đurđević odgovorila je na nekoliko pitanja koja su se odnosila na kazneni postupak prema pravnim osobama. Tako je, što se tiče uvjeta za održavanje glavne rasprave, istaknula da dostava za pravnu osobu mora biti ili na adresu predstavnika ili u sjedište pravne osobe. Ako je okrivljenik uredno primio poziv, rasprava se može održati i bez njegove nazočnosti (kod pravnih osoba predviđene su šire mogućnosti nego kod fizičkih). Nadalje, za predstavnika pravne osobe može se odrediti zaposlenik koji nije prema sudskom registru ovlašten predstavnik, i to izdavanjem punomoći. Za predstavnika se može ovlastiti treća osoba izvan pravne osobe ili odvjetnik, na temelju punomoći. Jedan odvjetnik može biti branitelj više okrivljenika kojih interesi nisu suprotni. Urednom dostavom pravnoj ili fizičkoj osobi smatra se dostava prema odredbama čl. 145. ZKP. Ako odgovorna osoba ustraje na svojoj obrani, tj. iskazu koji je dala kao predstavnik pravne osobe, taj se iskaz može koristiti u kaznenom postupku. Okrivljenik se ne smije upućivati kako da daje iskaz. Zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti unutar registriranih djelatnosti pri trgovačkom sudu upisuje se u sudski ili drugi registar. Takvo pravomoćno rješenje upućuje se tijelu koje je nadležno za nadzor nad poslovnom aktivnošću i redarstvenim vlastima, koji kontroliraju njegovo izvršenje.

Marko Rašo, sudac Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske, na početku se osvrnuo na pitanja koja su se odnosila na kazneni postupak prema pravnim osobama te je ponudio odgovore koji vrijede za prekršajni postupak. Tako, ako je okrivljenik uredno primio poziv, glavna se rasprava može održati i bez njega, uz uvjet da sud ocijeni da ima dovoljno dokaza o krivnji i bez ispitivanja. Što se tiče predstavnika, to može biti isključivo osoba koja je zaposlena u pravnoj osobi odnosno ona koja je u sudskom registru evidentirana kao predstavnik. U praksi, pravne osobe odvjetnicima daju klasičnu punomoć. I u prekršajnom postupku jedan odvjetnik može biti branitelj više okrivljenika. Što se tiče iskaza odgovorne osobe, u prekršajnom postupku vrijede ista pravila kao u kaznenom; naime, kad je ista osoba i predstavnik i odgovorna osoba, zakon dopušta jedinstvo te osobe te ona iznosi obranu i za pravnu osobu i za

sebe kao odgovornu osobu. Nadalje, Marko Rašo je odgovarao na ostala pitanja koja se tiču prekršajnog postupka. Tako je istaknuo da će se, prema Prijedlogu novog zakona o prekršajima, za dostavu pismena moći koristiti i oglasna ploča, pa će tako, primjerice, biti moguće izvršiti drugostupanjsko pravomoćno rješenje u slučajevima kad se očito izbjegava njegov primitak. Na pitanje može li se izvršiti kazna zatvora prije pravomoćnosti, ako je okrivljenik prekršio zaštitnu mjeru, odgovorio je da ne može, jer se izvršavaju samo pravomoćne odluke. Što se tiče mogućnosti održavanja glavne rasprave u slučajevima kad je okrivljenik u zatvoru te poriče prekršaj, na pitanje treba li ga dovesti na glavnu raspravu, Marko Rašo je odgovorio da se u praksi upućuje poziv, no ne dovodi se ako nije izdan nalog za dovođenje. Na pitanje uvodi li mogućnost samostalnog kažnjavanja pravnih osoba za prekršaje objektivnu odgovornost pravnih osoba za prekršaje, odgovor je glasio da i sadašnji zakon propisuje tu mogućnost. Glede pitanja može li odvjetnik biti ovlaštenu predstavnik pravne osobe ili obnašati funkciju branitelja, istaknuto je kao bitno da odvjetnik ne može biti u dvostrukoj ulozi. Što se tiče mogućnosti da predstavnik bude saslušan u svojstvu svjedoka na glavnoj raspravi, ustvrdio je da svaki inspektor može biti saslušan kao svjedok o onome što je utvrđivao ili neposredno opažao u provođenju nadzora. Naposljetku, što se tiče izvršavanja zaštitnih mjera (psihosocijalni tretman), u Ministarstvu pravosuđa još nije razrađeno sve potrebno za započinjanje provođenja tih mjera.

Odgovorima na pitanja sudionika završeno je XVIII. redovito savjetovanje Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu.